

Қосымша 1

Әбу Насыр Әл-Фараби (872-950) бойынша эссе тақырыптары

1. «Өзіндегі иттікті жойған адам, өз-өзін таныған адамшылық жолына түседі»
2. «Адам ақылының арқасында адам болды»
3. «Денені емдейтін – дәрігер, жанды емдейтін – билеуші деп аталатын мемлекет қайраткері»
4. «Даналық – себептері бар заттардың жақын себептері және басқа заттардың болмысы тәуелді болып келетін алыс себептерді білу туралы білім»
5. «Бақытқа жету жолында пайдалы болып табылатын жағдайда ғана кез-келген зат игілік болып табылады»
6. «Адам табиғатынан мейірімді немесе зұлым болып тууы мүмкін емес, себебі ол табиғатынан тігінші не болмаса хатшы бола алмайды. Бірақ ол табиғаттан оны басқа әрекетке қарағанда белгілі-бір әрекетке итермелейтін жағдайларға бейім болуы мүмкін»
7. «Өнер дегеніміз, мақсаты – философия немесе абсолютті мағынада даналық деп аталатын әсемдікке жету»
8. «Адам қалай елестетсе, бақыт та солай болып көрінеді»
9. «Жанға, дене сияқты, денсаулық пен ауру тән. Жан саулығы – оның өзі және оның бөліктерінің жағдайы әрдайым игілікті іс-әрекеттер, жақсы істер және тамаша іс-әрекеттер жасауына байланысты болады»
10. «Адам қалыптасқан әдетіне байланысты мақтайды не болмаса даттайды».
11. «Адамның өзіне қатысты әділдік, адам өзі жасаған жақсы қасиеттерді, жақсы қылықтарды өзінде қалыптастырған кезде ғана пайда болады».
12. «Адам өзінде жоқ қасиеттердің бәрін өзіне тиесілі етсе, онда ол адамда екіжүзділік пайда болады»
13. «Тек қайырымды адамдар ғана қайырымды қала сала алады».
14. «Егер мемлекетіңнің болашағын білгің келсе, маған өз жастарыңды көрсет, сонда мен болашағың туралы айтып берем».
15. «Бірді-бір тірі жан, сөз бен ұғымды қолдана білетін адамнан асып кете алмайды».
16. «Жалған ақшаның ақша болып есептелмейтіні сияқты, өтірік те ақиқатты ешқашан алмастыра алмайды».
17. «Егер қандай да бір адамнан шыққан зұлымдықты жақсылықпен немесе оның жанында бекітілген төзімділікпен жоюға болмайтын болса, ол адамды қалалардан қуады».
18. «...егер адамдар бақытқа қол жеткізу үшін бір-біріне көмектесе, бүкіл әлем мейірімді болады».
19. « ... себеп пен негізсіз қате пікір немесе жалған байланыс болмайды»
20. «Қайырымдылық ... пен немқұрайлылық зерттеу барысында өзін-өзі алдауға, соқырлық пен иллюзияға әкеледі».

21. «Бақытқа жету жолында көмектесетін қайырымды әрекеттер – бұл тамаша әрекеттер».
22. «Адамға алдымен білім емес, тәрбие керек, себебі, тәрбиесіз алған білімі – адамның жауы».
23. «Таза қайырымдылық – бұл жерлік бақыт, бұл өзіңнің ғана емес, басқалардың да бақыты».
24. «Бақыттың мәні – саналылықта болып табылады, адамның өзін өз еркімен өзгертуі және өз әрекеттерін басқалардың игілігі үшін бағыттау қабілетінде»
25. «Қайырымды мемлекеттің басшысы ең алдымен тәрбиеші болуы тиіс».
26. «Философия уақыт бойынша «діни ілімнің» алдында тұр»
27. «Мақсаты әсемдікке жету болып табылатын өнер философия деп, ал абсолютті мағынада даналық деп аталады».
28. «Егер біреу бақыт, оған берілген деп ойласа, онда ол бас тартқан нәрсеге жақын ізгіліктер ақау болып шығуы мүмкін».
29. «Достым, жаман адамдар жүретін жолда жүрмеңіз, олардан аулақ болыңыз, әрқашан шындық жағында болыңыз».
30. «Егер екеуі де жақсы болса (жақсы адамгершілік пен ақыл күші), онда біз өзімізде және біздің іс-әрекеттерімізде жеңістер мен жетістіктерге қол жеткізе аламыз»
31. «Өз мақсатында өзара көмектесе біріккен адамдардың қаласы, қайырымды қала болып табылатын шынайы бақытқа қол жеткізеді ... қайырымды қала жетілген дене ұқсас».

Қолдануға ұсынылған әдебиеттер тізімі:

1. Аль-Фараби. Философские трактаты / Аль-Фараби. Алма-Ата, 1970
2. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. Алма-Ата, 1970.
3. Аль-Фараби. Историко-философские трактаты. Алма-Ата, 1985.
4. Аль-Фараби. Естественно-научные трактаты. Алма-Ата, 1987.
5. Абу Наср Аль-Фараби. Политика // Восточная филология. Душанбе, 1973. Вып.2. С. 102-178.
6. Армстронг Карен История Бога: 4000 лет исканий в иудаизме, христианстве и исламе. Пер. с англ. – М.: Альпина нон-фикшн, 2011. - 720 с.
7. Гафуров Б.Г, Касымжанов А.Х. Аль-Фараби в истории культуры. М.,1975.
8. Социальные, этические и эстетические взгляды Аль-Фараби / Отв.ред. Абдильдин Ж.М. Алма-Ата, 1984..
9. Арабо-мусульманская философия в системе мировой культуры. М., 1983.
10. Ахмедов Э. Арабо-мусульманская философия средневековья. Баку, 1980
11. Васечко, В. Ю. Древняя и средневековая восточная философия : учеб. пособие. — Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2017. — 196 с.
12. Биринджкар, Рида. Знакомство с исламскими науками: калам, фалсафа, ирфан : в 3 ч. / [Рида Биринджкар] ; пер. с перс. С. Ходжаниёзова; предисл., коммент. и общ. ред. И.А. Таировой. — М. : ООО «Садра», 2014. — 304 с.
13. Григорян С. Н. Средневековая философия народов Ближнего и Среднего Востока / С. Н. Григорян. М., 1966.
14. Ибрагим Т.К., Ефремова Н.В. И 11 Мусульманская религиозная философия фальсафа: учебное пособие / Т.К. Ибрагим, Н.В. Ефремова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2014. – 236 с.

15. История восточной философии. Учебное пособие. М., 1998. – 122 с.
16. История арабо-мусульманской философии: Антология. Под ред. А.В. Смирнова. М.: Акад. проект, 2013. – 267 с.
17. История арабо-мусульманской философии: Учебник. Под ред. А.В. Смирнова. М.: Акад. проект, 2013. – 255 с.
18. Жильсон Э. Философия в Средние века / Э. Жильсон. М., 2004.
19. Бартольд В. В. Ислам и культура мусульманства / В. В. Бартольд. М., 1992
20. Игнатенко А. А. В поисках счастья : Общественно-политические воззрения арабо-исламских философов средневековья / А. А. Игнатенко. М., 1989.
21. Касымжанов А. Х. Абу Наср аль-Фараби / А. Х. Касымжанов. М., 1982
22. Кирабаев Н.С. Средневековая арабо-мусульманская философия [Текст] / Н.С. Карабаев. — СПб.: Роза мира, 2005.
23. Кирабаев Н. С. Социальная философия мусульманского Востока / Н. С. Кирабаев. М., 1989.
24. Корбен А. История исламской философии. Пер. с фр. М.: Прогресс-Традиция, 2010. – 360
- 25.. Мец А. Мусульманский Ренессанс. - М.: Наука, 1973.
26. Роузентал Ф. Торжество знания: Концепция знания в средневековом исламе [Текст] / Ф. Роузентал. — М.: Наука, 1978.
27. Смирнов А.В. Арабская традиция (словарь) // Универсалии восточных культур. М., 2001. «Новая философская энциклопедия» // Статьи по средневековой арабской философии. А.В. Смирнов. М.: Мысль, 2000-2001
28. Соколов В. В. Средневековая философия / В. В. Соколов. М., 1979.
Разд. 3. Средневековая философия в ближневосточных странах и в мусульманской Испании.
29. Сагадеев А.В. Восточный перипатетизм [Текст] / А.В. Сагадеев. — М.: Марджани, 2009.
30. Средневековая арабо-мусульманская философия в переводах А.В. Сагадеева [Текст]: в 3 т. — М.: Марджани, 2009-2010.
31. Средневековая арабская философия. Проблемы и решения. Москва, 1998.
32. Степанянц М.Т. Восточная философия. Вводный курс и избранные тексты [Текст] / М.Т. Степанянц. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: Восточная литература, 2001.
33. Фролова Е. А. Проблема веры и знания в арабской философии / Е. А. Фролова. М., 1983.
34. Фролова Е.А. История средневековой арабо-исламской философии. – М., РАН. Ин-т философии. – М., 1995. - 175 с.
35. Фролова Е.А. История арабо-мусульманской философии. Средние века и современность: Учебное пособие. — М., 2006. — 199 с.
36. Фролова Е. А. Арабская философия: Прошлое и настоящее. — М.: Языки славянских культур, 2010. — 464 с
37. Хайруллаев М. М. Абу Наср аль-Фараби / М. М. Хайруллаев. М., 1982.
38. Шаймухамбетова Г. Б. Арабоязычная философия Средневековья и классическая традиция / Г. Б. Шаймухамбетова. М., 1979.
39. Шаймухамбетова Г. Б. К вопросу о становлении и сущности арабоязычного перипатетизма / Г. Б. Шаймухамбетова // Вопр. философии. 1979. № 2.

Абай философиясы бойынша эссе тақырыптары

- 1 «Ашулы адамның сөзі аз болса, ыза, қуаты артында болғаны.»
- 2 «Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін оттаған хайуанның бірі боласың; адамдықтың қарызы үшін еңбек қылсаң, алланың сүйген құлының бірі боласың.
- 3 «Үмітін үзбек – қайратсыздық»
- 4 «Бос өткізген жастық шақ - қасірет»
- 5 «Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады. Одан басқа нәрсемен оздым ғой демектің бәрі де ақмақшылық...
- 6 «Харекетсіз - сопы монтаны».
- 7 «Адам баласын заман өсіреді, кімде-кім жаман болса, оның замандасының бәрі виноват.
- 8 «Еңбек қуаныш, жалқаулық айрылмас қайғы.»
- 9 «Жасанды кішіпейілдік жақсы қасиет емес.»
- 10 «Көңілдегі көрікті ой ауыздан шыққанда өңі қашады»
- 11 «Бәрін жүрегіннен өткіз»
- 12 «Бағың өскенше тілеуіңді ел де тілейді, өзің де тілейсің, бағың өскен соң - өзің ғана тілейсің»
- 13 «Жаман дос - көлеңке:басыңды күн шалса,қашып құтыла алмайсың; басыңды бұлт алса, іздеп таба алмайсың.
- 14 «Мен егер закон қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім»
- 15 «Атаңның баласы болма, адамның баласы бол.
- 16 «Естілердің сөздерін ескеріп жүрген адам өзі де есті болады.»
- 17 «Ер артық сұраса да азға разы болады. Ез аз сұрар, артылтып берсең де разы болмас.»
- 18 «Сократқа у ішкізген, Жанна Д Аркті отқа өртеген, Ғайсаны дарға асқан, пайғамбарымызды түйенің жемтігіне көмген кім? Ол – көп, ендеше көпте ақыл жоқ. Ебін тап та, жөнге сал.»
- 19 Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың, елден ерек...
- 20 «Адамның адамшылығы істі бастағандығынан білінеді, қалайша бітіргендігінен емес»
- 21 «Өнер өмір шындығымен қосылғанда ғана ақиқатқа өте алады»
- 22 «Жұмысы жоқтық, Тамағы тоқтық, Аздырар адам баласын».
- 23 «Тиянақсыз, байлаусыз байғұс қылпуың, не түсер қу күлкіден жыртың-жыртың...»,
- 24 « Біз неден бақыт тапсақ , содан қайғы да табамыз.»
- 25 «Дүниеде бар жаман да көпте, бірақ қызық та, ермек те көпте.»
- 26 «Адам өзін жақсымен теңегенде ғана жақсы болады.»

27 «Досы жоқпен сырлас, Досы көппен сыйлас; Қайғысыздан сақ бол, Қайғылыға жақ бол.

28 «Биік мансап - биік жартас, Ерінбей еңбектеп жылан да шығады, Екпіндеп ұшып қыран да шығады;

29 «Надандық - білім-ғылымның жоқтығы, дүниеде ешбір нәрсені оларсыз біліп болмайды.»

30 «Жамандықты кім көрмейді? Дүниеде ешнәрседе баян жоқ екені рас, жамандық та қайдан баяндап қалады дейсің? Қары қалың, қатты қыстың артынан көгі мол жақсы жаз келмеуші ме еді?»

31 «Қайғы келсе қарсы тұр, құлай берме, қызық келсе қызықпа, оңғаққа ерме, Жүрегіңе сүңгі де, түбін көзде, сонан тапқан шын асыл, тастай көрме.

32 «Әрбір жалқау кісі қорқақ, қайратсыз тартады; әрбір қайратсыз, қорқақ, мақтаншақ келеді; әрбір мақтаншақ қорқақ, ақылсыз, надан келеді; әрбір ақылсыз, надан, арсыз келеді; әрбір арсыз, жалқаудан сұрамсақ, өзі тойымсыз, тыйымсыз, өнерсіз, ешкімге достығы жоқ жандар шығады»

33 «Жұмысы жоқтық, тамағы тоқтық, аздырар адам баласын.

34 «Баламды медресеге біл деп бердім, қызмет қылсын, шен алсын деп бермедім

34 Жалға жүр, жат жерге кет, мал тауып кел, Малың болса сыйламай тұра алмас ел. Қаруыңның басыңда қайрат қылмай, Қаңғып өткен өмірдің бәрі де - жел...»

35 «Егер сен ақиқатқа жетесің, тіпті өлімнің қорқынышымен одан шегінбе»

36 «Ғылымды, ақылды сақтайтын мінез деген сауыты болады. Сол мінез бұзылмасын! Керсе қызарлықпен, жеңілдікпен, я біреудің орынсыз сөзіне, я бір кез келген қызыққа шайқалып қала берсең, мінездің беріктігі бұзылады»

37 «Еңбек қумай тапқан мал дәулет болмас, Қардың суы секілді тез суалар».

38 «Пайда, залалды айыратұғын қуаттың аты – ақыл».

39 «Ант ішіп күнде берген жаны құрсын, арын сатып тіленген малы құрсын»,

40 «Ғылым таппай мақтанба, орын таппай баптанба...»

41 «Мықтымын деп мақтанба ақыл білсең, Мықты болсаң өзіңнің нәпсіңді жең»

42 «Қулық саумақ, көз сүзіп, тіленіп адам саумақ - өнерсіз иттің ісі. Әуелі құдайға сыйынып, екінші қайратыңа сүйеніп еңбегінді сау, еңбек қылсаң, қара жер де береді, құр тастамайды»

43 ««Достық, қастық, бар қызық - жүрек ісі, Ар, ұяттың бір ақыл - күзетшісі. Ар мен ұят сынбаса, өзге қылық, Арын, алқын - бұл күннің мәртебесі»

44 «Уайым - ер қорғаны, есі барлық, қиыны бұл дүниенің - қолы тарлық».

45 «Еңбек етсең ерінбей, тояды қарның тіленбей»

46 «Еріншектік - күллі дүниедегі өнердің дұшпаны. Талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік - бәрі осыдан шығады».

47 «Залымдық - адам баласының дұшпаны. Адам баласына дұшпан болса, адамнан бөлінеді, бір жыртқыш хайуан қисабына қосылады».

48 «Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озады».

49 «Халыққа ағарту, білім қажет. Ол оқып, тәрбиеленуі керек...кең далада шексіз көшпенділікке үміттеніп отырып, тыныш ұйықтайтын кез кетті. Бізден озып кеткен халықтардан білім алуымыз керек».

50 «Үш-ақ нәрсе адамның қасиеті: Ыстық қайрат, Нұрлы ақыл, Жылы жүрек»

51 «Болмасаң да ұқсап бақ, бір ғылымды көрсеніз. Ондай болмақ қайда деп, айтпа ғылым сүйсеңіз».

52 «Әрбір орынды әрекеттің езі де уайым-қайғыны азайтады, орынсыз күлкіменен азайтпа, орынды әрекетпен азайт!»

53 «Махаббатсыз дүние бос»

54 «Махаббатпен жаратқан адамзатты»

Қолдануға ұсынылған әдебиеттер тізімі:

1. Абай Кунанбаев Слова Назидания. Алма-Ата: Жарын, 1961. — 135 с.
2. Абай. Энциклопедия. Алматы. Атамұра, 1995.
3. Құнанбаев А. Шығармаларының толық жинағы (екі томдық). – Алматы: Көркем әдебиет, 2002. – 368 б.
4. Абай Кунанбаев. Избранное. Серия «Мудрость веков». – М.: Русский раритет, – 426 с. 3
5. Құнанбаев А. Книга слов / Пер. с каз. Р. Сейсенбаева. – Семипалатинск, 2001. – 218 с.
6. Ахмедьяров К.К. Особенности философского дискурса «Размышлений Абая» // <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=31>
7. Барлыбаева Г.Г. Философская этика казахов. Под общ. ред. А.Х. Бижанова – Алматы, К-ИЦ ИФП КН МОН РК, 2018. – 274 с.
8. Бейсембиев К. Б. О философских взглядах Абая <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=36&paged=2>
9. Бейсембиев К.Б. Формирование мировоззрения Абая Кунанбаева // <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=36&paged=5>
10. Боженков А. Основы философии. Астана: Изд-во Фолиант, 2017. – 220 с.
11. Григорьев, Е.И. "Прошу, прислушайтесь к словам моим" [Текст] : научно-популярные очерки общественно-политических и философских взглядов Абая / Е. И. Григорьев. - Усть-Каменогорск, 1995. - 96 с.
12. Григорьев, Е.И. Светоч степи казахской [Текст] / Е.И. Григорьев. - Алматы : Ақыл кітабы, 2002. - 462 с.
13. Григорьев, Е.И. Прометей великой степи [Текст] / Е. И.Григорьев. - Усть-Каменогорск, 2004. - 364 с.
14. Григорьев, Е. И. Прометей великой степи [Текст] / Е. И. Григорьев. - Усть-Каменогорск: Шығыс Ақпарат, 2005. - 363 с.
15. Григорьев, Е. И. Наследие Абая и Шакарима и проблемы культурно-нравственной безопасности Казахстана в контексте межцивилизационных противоречий современного мира [Текст] / Е. И. Григорьев // Жаһандану сыны жағдайындағы Абай және Шәкәрім мұралары = Наследие Абая и Шакарима в контексте вызовов глобализации: халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары: 21-22 мамыр 2008 жыл. - Өскемен : Изд-во ВКГТУ, 2008. - С. 64-69.
16. Григорьев, Е. И. Почто, мой друг, почто слеза катится? [Текст]: научно-популярные историко-философские очерки / Е. И. Григорьев. - Усть-Каменогорск: Изд-во ВКГТУ, 2009. - 71 с.
17. Григорьев, Е. И. Адам бол! [Текст]: этико-философское учение Абая/Е. И. Григорьев // Аманат. - 2007. - № 4. - С.184-192; №6.- С. 161-184.
18. Григорьев, Е. И. "Адам бол" деуден танбаймын [Мәтін] : [абайтанушы ғалым, профессормен сұхбат] / Е. И. Григорьев; сұхбаттасқан Ғ. Маутқанов // Дидар. - 2010. - 13 қазан. - Б. 3.

19. Григорьев Е.И. Адам бол: этико-философское учение Абая // <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=36&paged=2>
20. Григорьев, Е. И. Ұлы ойшылдың пәлсапалық ізденістерінің темірқазығы [Мәтін] / Е. И. Григорьев // Дидар. - 2010. - 22 шілде. - Б. 7.
21. Есим Г. Хаким Абай. Алматы: Фолиант, 2012. – 384 с.
22. Есим Г. Наука совести. Алматы: Раритет, 2008. – 480 с.
23. Жаксылыков А.Ж. Поэтика и эстетика Абая <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=31>
24. Зорин В.И. Введение в евразийскую философию. Алматы: Раритет, 2008. – 248 с.
25. Казак даласынын ойшылдары. XI - XII гг. Алматы: Галым, 1995 –160 б.
26. Қазақ философиясы тарихы (ежелгі дәурден қазыргі заманға дейін) Қазақтың ағатуршылық философиясы /З.К. Шәукенова және С.Е. Нұрмұратовтың жалпы редакциямен. – Алматы: ҚР БҒМ ҒЛ Философия, саясаттану және дінтану институты, 2015. – 3 –том. – 388 б.
27. Касабек А., С. Касабек С. Искание истины (О природе национальной философии). Алматы, "Ғылым", 1998.
28. Касымжанов А. А. Абай Кунанбаев //Простор, - 2015. №4. С.157-164
29. Касымжанов А. Х. Портреты. Штрихи к истории степи. – Алматы: Қайнар, 1995. – 128 с.
30. Мухтарова Ш. Идеи национального сознания в наследии Абая // Улагат. 2001. № 5.
31. Мчедлишвили Ш. Философские аспекты в творчестве Абая // Иртыш. 1995. 21 марта Муканова Г. Абай // Мысль, - 2015. - №10. С. 60
32. Назарбаев Н. Слово об Абае Назарбаев Н. Абай туралы сөз. Word on Abay. - Алматы: Рауан, 1995. - 60-112 б.
33. Назарбаев Н. Назарбаев Н. А. Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» <http://www.akorda.kz>
34. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Институт философии РАН. Гл. ред. В. С. Степин. М.: Мысль, 2010 <http://iph.ras.ru/enc.htm>
35. Нуркатов А. Традиции и новаторство в творчестве Абая <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=36>
36. Нысанбаев А. Н. Культурное наследие и развитие философии современного Казахстана // Вопросы философии. – 2009. №11.2009 С. 27 - 34
37. Орынбеков М. Дух, душа, духовность в философии Абая // <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=36&paged=7>
38. Орынбеков М. Структура духовности: вера, любовь, разум // <http://abai.kaznu.kz/rus/?cat=31>
39. Орынбеков М.С. Философские воззрения Абая. – Алматы: Ғылым, – 334 с.
40. Орынбеков М.С. Ежелгі казактын дуние танымы. – Алматы: Галым, 1986. 168с.
41. Орынбеков М.С. История философской и общественной мысли Казахстана. Алма-Ата, 1997-161с.
42. Сегизбаев О. А. Казахская Философия XV – начала XX века. Алматы, 1996
43. Семенова Г. Философские параллели Абай Кунанбаев и П. А. Флоренский — опыт постижения истины // Мысль. 1998. № 9.
44. Тюгашев Е.А. Этнофилософия Абая: социально-философский контекст интерпретации//<http://abai.kaznu.kz/rus/?p=301>
45. Философия. Учебник для студентов, магистрантов, докторантов PhD вузов. К. Абишев, А.К. Абишева. Под ред. З.К. Шаукеновой. Алматы: Институт философии, права и религиоведения КН МОН РК, 2015. – 520 с.

